

Den gamle gartneribygningen på Smedstua

Av Merethe Skjelfjord Kristiansen

Tett inntil Ladestien, nær Fagerheimsbukta, står restene etter det som en gang var det praktfulle landstedet Smedstuen. Den gjenstående bygningen var opprinnelig gartneriet til villaen og forsynte denne med blomster og eksotiske frukter. Mange trondhjemmere på søndagstur har nok fått med seg den forvandlingen som gartneribygningen har vært gjennom de siste årene. Det er Fortidsminneforeningen, Den trønderske avdeling, som har gått løs på prosjektet med å restaurere huset, som etter mange år som lager var sterkt preget av forfall.

Området ved gartneriet 27. juli 2013. Ladestien går gjennom området. Vi ser gartneriet (1), gartnerboligen og to bolighus (2), Fiskerhytten (3) og brønnhuset Karistua (4), Sommerlyst (5). Kopi fra Trondheim kommune.

Smedstuen - en sommerdrøm i flammens rov

Landstedet Smedstuen ble bygget i kjølvannet av Ladehalvøyas rike lystgårdshistorie på midten av 1800-tallet. Stedets historie skriver seg tilbake til 1792, med etableringen av fabrikken og eiendommen Lysholmsminde, med blant annet trankokeri, såpekokeri, salpeterfabrikk og produksjon av fargestoff. I første halvdel av 1800-tallet overtok Jørgen B. Lysholm (1796-1843) og etablerte brenneri- og destillasjonsfabrikk, men denne produksjonen ble lagt til Olav Tryggvassons gate. Om lag 40 større og mindre bygninger ble oppført ved Devlehavn hvorav fem fremdeles er bevart i dag. (Se faktaboks "Devlehavn"). I 1865 ble en parsell skilt ut fra Lysholmsminde og gitt navnet Smedstuen. Denne ble overtatt av Jørgen B. Lysholms nest eldste sønn, konsul Olaus Krabbe Lysholm (1830-1894). Parsellen omfattet bl.a. området hvor smia på anlegget sto, derav navnet Smedstuen. Hovedgården Lysholmsminde ble overtatt av den eldste sønnen, konsul Nicolai Lysholm (1823 – 1864). I 1871 solgte enken Jenny Lysholm gården til konsul Anthon Jenssen senior. Gårdens navn ble nå endret til Fagerheim, og var i mange årtier familien Jenssens landsted.

Devlehavn og fabrikkene Lysholmsminde.

“Kart over Gaarden Lysholmsminde med underliggende Fabrique. Opptaget A 1807.” Bygningene er nummerert og det er en forklaring på hva bygningene brukes til. Det står f. eks. Raffinaderiet, Sæbesyderiet, Kalcinerhuuset, Hæstemøllen, Det store Kalkhuus, Putrifikations Huuset, Kalkhuuset, Pumphuuset, Smiden, Stalden og Marketenteriet.

Stiftet, anlediget ved et nu allerede paa Deflehavn anlagd Sildtrankogerie”.

Fra 1804 finner vi Christen Prams “Embedserklæring om Stadshauptmand Lysholms og Broders Fabrik Anlæg paa Lysholmsminde ved Throndhjem [...]”. Et lengre utdrag av denne beretningen er gjengitt i artikkelen “Fabrikkene Lysholmsminde” av Olaus Schmidt i Tronhjemske Samlinger i 1925. Schmidt har også skrevet om fabrikken i Strinda bygdebok 2.

Tre bolighus, den såkalte Fiskerhytten, et brønnhus og eiendommen Sommerlyst i Smedstuveien er trolig rester av dette gamle fabrikkanlegget. Det er også mulig at naustet øst i området og muroppbygningene på odden stammer fra denne tiden.

I 1792 opprettet Nicolai Lysholm (1761-1814) et trankokeri i Devlehamn på Lade. Det var på den tiden stort sildefiske i Trondheimsfjorden. Denne virksomheten ble av kort varighet, bl. annet fordi silda forsvant. Det ble etablert et såpekokeri (sæbesyderi) i stedet.

Planer ble lagt for en større industriell virksomhet og Nicolai og broren Johan Mølmann Lysholm (1765-1839) kjøpte året 1800 150 mælinger (1 mæling er ca. 950 kvm) jord av Henrich Meinche (eier av gården Devle). Eiendommen ble matrikulert som eget bruk under navnet Lysholmsminde.

Om lag 40 større og mindre bygninger ble oppført ved Devlehamn. Anlegget var ferdig utbygd i 1806. Det ble produsert såpe, salpeter, potaske, alkalisk salt, forskjellige fargestoffer etc.

Jørgen B. Lysholm (1796-1843), sønn av Nicolai Lysholm, overtok anlegget i 1827. 1828 lar staten fabrikkanlegget gå på auksjon pga. et lån og det ble kjøpt av J B Lysholm for en pris som var langt under det familien hadde investert. Lysholm etablerte en brenneri- og destillasjonsfabrikk på området. Det ble flyttet til byen. På Lysholmsminde ble bare såpekokeriet fortsatt og det ble holdt i drift til henimot år 1900.

Industrimiljøet er beskrevet i flere samtidige tekster fra omkring år 1800. I 1792 skrev Nicolai Lysholm sine “Tanker hvorledes Sildfiskeriet med Tiden kunde blive mere betydelig og til langt større Nytte end hidtil for den fiskende Almue her i

Bilder av den gamle Smedstuen fra midten av 1800-tallet viser klare likhetstrekk med gartneribygningen. Også brønnhuset "Kari-stua" på motsatt side av Ladestien er stilmessig knyttet til villaen. Bilde av Smedstuen: Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

Smedstuen ble bygget som landsted for konsul Lysholm like ved fabrikken rett etter 1865. Den tilhørende gartneribygningen er trolig bygget tidlig i 1880-årene, ettersom den første branntaksten er fra 1884. Stilmessig er gartneriet knyttet til denne "eldste Smedstuen" som brant

ned i mars 1888. "Den yngre Smedstuen" som ble bygget straks etter brannen, var prefabrikkert og levert av M. Thams & Co. Arkitekt var Eugen Sissenere. Etter konsul Olaus K. Lysholms død i 1894 var hans enke Clara Lysholm (født Due) eier av stedet. Hun solgte det i 1899 til Wilhelm Thams.

Wilhelm Thams bodde på Smedstuen med kone, fire barn og en brordatter fram til 1911, da den ble solgt til J. M. Bergstrøm & Co. Allerede året etter ble den solgt videre til ingeniør Yngvar Knudtzon. Knudtzon var utdannet bygningsingeniør fra Trondhjems tekniske læreanstalt, og var eier og direktør av Dagsposten og Aktietrykkeriet. Han var den siste eier av *sommerstedet* Smedstuen.

Salget til Knudtzon omfattet flere eiendommer: Smedstuen (gnr 3, bnr 3), Lysholmminde (gnr 3, bnr 4), Sommerlyst (gnr 3, bnr 5) og Berget (gnr 3, bnr 6) Disse vises på kartet fra 1900. Bergstrøm kjøpte samtidig en eiendom av Knudtzon i Kongens gt. Sommerlyst var utskilt i 1846 og Fabrikken (Lysholmminde) i 1865.

I 1940 rekvirerte tyskerne Smedstuen med alt innbo. Yngvar Knudtzon døde i 1945, og eiendommen ble ikke lenger brukt som sommersted. Smedstuen med 6 mål tomt ble solgt i 1950 og huset ble inndelt i leiligheter.

Et utsnitt av “Kart over eiendommen Smedstuen i Strinden. Tilhørende: Hr. Wm Thams. Trondhjem 10de april 1900. Einar Gram”. Maalestok 1:1000. Det står også: Smedstuen 6.80 maal, Lysholms Minde 10.93 maal og Sommerlyst 4.65 maal. Kartet tilhører Vibecke Knudtzon Gausel.

Etter flere år med forfall under krigen og i etterkrigstid, gikk også denne fine bygningen tapt i brann påsken 1958, og eiendommen ble deretter utstykket til boligtomter. Smedstuevillaen sto på tomte som i dag har adresse Jan Voigts vei 12. En engelsk kanon fra 1868 som prydet villaens hovedinngang er i dag det eneste som står igjen som originalt.

En sjelden type veksthus

Arbeidet med å utrede bygningen og bygningstypen har gjort det klart at gartnerbygningen er nokså enestående i norsk sammenheng. Alt i alt eksisterer det bare rundt tyve historiske veksthus i landet, og av denne typen ensidige veksthus finnes det toppen en håndfull. Gartneriet på Smedstua avtegner seg

Øverst: Etter at den første villaen brant ned i 1888, ble det reist en ny og overdådig villa med prefabrikerte deler fra M. Thams & Co. Bilde fra tiden Wilhelm Thams eide eiendommen. Fremfor huset ser vi et forseggjort blomsterbed hvor blomstene danner teksten "SALVE" ("vær hilset"). Bildet tilhører Strinda historielag.

Nederst: Gartneren på Villa Smedstuen hadde et stort hageanlegg å ta seg av. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

derfor som et beskjedent, men unikt kulturminne.

Gartneriet var et såkalt «herskapsgartneri», etablert rundt 1880. Dets rolle var å dyrke frem frukt, grønnsaker og pryd-blomster til landstedets beboere. Gart-

neriet var slik en del av den romantiske og sterkt overklassepregede sommerstedkulturen på Lade, en kultur som opprinnelig bestod av lystgårdene på 16-1700-tallet, men som rundt 1850 gjenoppsto, ikke lenger som gårder, men som overdådige villaer. De flotteste sommervillaene hadde ambisiøse hageanlegg, og enkelte hadde ansatt gartner for å holde dem i orden. Smedstuen var et av de mest påkostede sommerstedene i Trondheim. I tillegg til grønnsaker og planter til både sommerhuset Smedstuen og hovedhuset inne i byen, ble det også dyrket rabarbra, epler og pærer. Fremdeles står det igjen epletre på tomten. Gartneriet forsynte dessuten beboerne med mer eksotiske vekster. I de gamle brann-takstene kan man lese at man på gartneriet på Smedstua hadde eget sjampinjongrom, og opp-

under taket hang det både grønne og lilla druer.

I dag er det bare halve bygningen som står igjen. Selve veksthuset var delt i tre avdelinger og dekket hele veggene mot sør. Denne delen er for lengst forsvun-

På dette bildet av gartneriet fra 1926 er veksthuset fremdeles intakt, vi skimter det så vidt til høyre i bildet. Veksthuset er ensidig, dvs. bare halvparten av et helt drivhus og var bygget inntil den øvrige gartneribygningen i tre. Huset var for øvrig malt i lyse farger.

Bilde utlånt av Vibecke Knudtzon Gausel.

net, men i veggene og på bakken utenfor kan vi finne spor etter den opprinnelige konstruksjonen. Selve grunnmuren/terrassen var synlig til 1980-tallet, da siste gartner avsluttet virksomheten. Restene ble planert ut som del av friområdet.

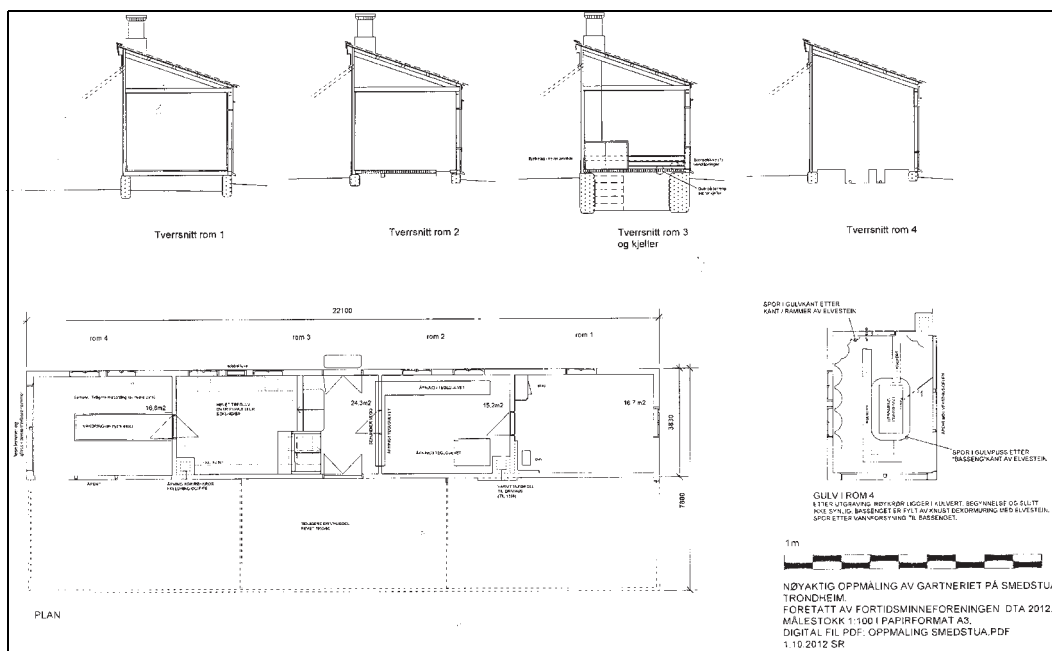
Planformen var som for de tidlige svenske veksthusene. I motsetning til de svenske ensidige veksthusene, som nesten uten unntak var i mur, er Smedstua i tre. Glassdelen var derimot nokså lik, sammensatt av trerammer med overlappende glass, lagt på et skjelett av tre. I samtidige veksthus i Sverige hvor man har en rik samling bevarte veksthus fra perioden, ser vi at både kvaliteten og størrelsen på glasset kunne variere. Det viktigste var at glasset ikke var for

grønt, slik at lys og varme slapp igjennom.

Svensk veksthuslitteratur fra midten av 1800-tallet er dessuten nokså spesifikk. Den anbefaler blant annet å vri gartneribygningen mellom 15 og 25 grader mot øst for å nyttiggjøre seg morgensola, samt for å unngå at sola står vinkelrett på glasset midt på dagen når det er som varmest. Dette prinsippet er også benyttet på Smedstua, som etter en provisorisk måling er målt til ca 20. graders vridning mot øst.

Gartnerbolig og vinterhage

Gartneribygningen som i dag står igjen, var ikke et uthus, men ble som vi har sett bygd med utvendige dekorative trekk og

Oppmålingstegningen viser grunnplan og tversnitt av gartneribygningen, samt sannsynlig romdeling og spor etter veksthuset. Tegningen er laget av Svein Rasmussen.

farger tilsvarende hovedhuset. Gartneriet er likevel en enkel bygning, delt inn i fire separate rom i tillegg til et fyrrom på kjellernivå. Fra fyringsanlegget ble veksthuset de første ca. 20-25 årene oppvarmet via røykkanaler. Dette er trekk vi finner igjen også i svenske og britiske veksthus fra samme periode. Ved eller koks ble trolig kastet inn gjennom luka i fasaden. Ombygginger som ble gjort tidlig 1900-tall, kan tyde på at oppvarmingsprinsippet ble endret, men det er foreløpig ikke funnet spor av sentralvarmesystem basert på vann. Den eldste måten å unngå frost i veksthuset på, en liten ved- eller koksfyrt ovn, kan også ha vært i bruk.

På grunnplanet ligger rommene på rekke og fyller hele husets bredde. Gjennom et inngangsparti med forseggjorte dobbeltdører kommer man inn i gartnerens arbeidsrom i midten av huset, på motsatt side ledet like vakre dører inn i det som en gang var veksthuset.

Rommet lengst mot øst var bolig for gartnerdrengen. I folketellingen fra 1900 står gartner Andreas Vighammer og gartnerdreng Jørgen Vighammer oppført som beboere på eiendommen Smedstuen, trolig bodde i alle fall Jørgen i dette rommet. Nærhet til gartneriet var viktig for å kunne holde en jevn temperatur i veksthuset.

Øverst: Sinsen gård ca. 1890. Hovedhuset på Sinsen gård var bygget i sveitserstil, som eldste Smedstuen, og hadde et stort hageanlegg, vinterhage og gartneri. Vinterhagen og gartneriet på Sinsen var bygget i tilknytning til hovedhuset.

Nederst: Vinterhagen på Sinsen gård ca. 1885. Vinterhagen hadde flislagt gulv og varmeledende rør i gulvet som gjorde det mulig å bruke den også i den kalde årstiden. På bildet ser vi også en murt konstruksjon, og rommet er fylt med grønne vekster. I vinterhagen var det også springvann. Bilder fra Oslo museum - fra oslobilder.no.

Det fjerde rommet, nærmest Ladestien, har budt på flere overraskelser og har trolig hatt en tilleggsfunksjon til selve gartnerivirksomheten. Rommet er utformet og utstyrt med en annen og mer dekorativ standard enn de øvrige rommene. Gavlen i vest og sørveggen mot veksthuset har hatt store åpninger. Dette trekket har vi ikke funnet i noen andre frittliggende veksthus. Langs veggene har det vært oppmurt små blomsterbed av rund elvestein i buede nisjer. I gulvet fant vi spor etter et slags basseng. Alle disse funnene peker i retning av en mer fasjonabel bruk; det kan ha vært en vinterhage eller et lysthus for eierne. Det var i en periode populært med en vinterhage i tilknytning til gårdene eller landstedene til rikfolk, hvor man i varme og blomstrende omgivelser kunne nyte en kopp te, kaffe eller andre forfriskninger. Bildet fra Sinsen gård viser hvordan dette kan ha utspilt seg, men oftest hang da vinterhagen direkte sammen med herregården. Fra Sverige kjenner vi også beretninger om at veksthusene ble benyttet til festligheter om sommeren når de var tomme, og også vinters tid, inne blant plantene. Kanskje promenerte herr og fru konsul Lysholm ned alléen og inntok sin ettermiddagste her, med utsikt til Trondheimsfjorden, omgitt av eksotiske planter i et behagelig klima.

Fra forfall til forbilde

Etter at tilknytningen til Smedstuenvillaen ble brutt, fungerte gartneriet som handelsgartneri, og det ble bygget mo-

Dette oversiktsbildet fra 1960 viser gartneribygningen uten det opprinnelige veksthuset, men med drivhusbenker til bruk i et mer moderne handelsgartneri. Foto: Widerøes Flyveselskap. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

derne veksthus på sørsiden. Flyfoto fra 1960-tallet viser hvordan man den gang hadde drivbenker. Det originale veksthuset forsvant mellom 1955 og 1960, trolig etter å ha forfalt lenge.

Da Fortidsminneforeningen startet sitt engasjement, med en bekymringsmelding til Trondheim kommune som eier av bygningen i 2010, hadde gartneriet vært i langsomt forfall siden krigen. Bygningen var da i bruk som lager for beboere i området. Kommunen ville rive huset rundt 1990, men ble stoppet av byantikvar Gunnar Houen som betegner gartneribygningen og miljøet rundt det gamle fabrikkområdet som ”historisk viktig bebyggelse som dessuten i høy grad bør kunne karakteriseres som en miljømessig berikelse av friområdet”. Huset er i dag kategorisert som verneklasse C på aktsomhetskartet

Kurs i linoljemaling. Gjennom restaureringen av Smedstua ønsker Fortidsminneforeningen å formidle praktisk bygningsvern. Her rives det pigment under et kurs i bruk og tilvirking av tradisjonell linoljemaling. Linoljemaling er slitesterk og miljøvennlig, uten bruk av løsemidler.

for kulturminner i Trondheim kommune, og området er regulert til friområde og til bevaring.

Etter bekymringsmeldingen inngikk Fortidsminneforeningen i 2011 en tiårig leieavtale med kommunen, og dermed var et spennende prosjekt i gang. Fortidsminneforeningen ønsket med restaureringen ikke bare å berge et kulturminne, men også bruke bygningen i sitt formidlingsarbeid. Gartnerbygningen ved Ladestien ligger eksponert til, og kontaktflaten er stor. Som et ledd i prosjektet er det arrangert kurs i vindusrestaurering og linoljemaling. Man har gått bredt ut og invitert til dugnader og fest, og på denne måten kommet i kontakt med folk som har interesse for byg-

ningsvern, men kanskje viktigere, også med de som ikke har så mye kjennskap til området fra før. Istandsettingen av gartnerbygningen fungerer slik som et lavterskeltilbud for de som er nysgjerrige på restaureringsarbeid, og foreningen forsøker å gi råd og hjelpe de som spør. Tilbakemeldingene er utelukkende positive, og foreningen håper og tror at prosjektet har inspirert flere til å restaurere egne hus, selv om det i utgangspunktet ser umulig ut.

Byggmesteren ”jukset”

For mange var nok Smedstua som en tapt bygning å regne, og det var mye å ta tak i da restaureringsarbeidet startet. 110-120 års bruk, og mange år med dår-

Skader på tak og vegger, før og etter. Etter år med manglende vedlikehold var enkelte deler av bygningen sterkt skadet. Manglende taktekkning har her ført til at vann har kommet inn og skadet vegg og vinduer. Men ingenting er umulig. Gjennom nitidig restaurering kan man igjen benytte seg av rommet til gartnerdrenge.

Overraskelsen var stor når man i konstruksjonen fant spor etter syv ulike konstruksjoner og materialer.

Ildsjeler i Fortidsminneforeningen har lagt ned mange dugnadstimer på Smedstua. Her får bygningen tilbake sin opprinnelige farge.

lig vedlikehold, hadde satt sine spor, men til tross for defekte takrenner, råteskader i store deler av tak og yttervegg, ødelagt skorstein og utglidd mur, var mye av bygningen i god stand. Normalt holder gamle hus seg gode nesten uendelig lenge, hvis de står på mur og har tett tak. På Smedstua hadde taklekkasjer over flere tiår gitt store skader i frontveggen mot nord og rommet til gartnerdrenen. Lekkasje over veggen hadde

også gått hardt ut over enkelte av vinduene.

I og med gartnerbygningens påkostede dekor og likhet til den eldste Smedstuen, var det grunn til å tro at bygningen for øvrig også var et godt stykke håndverk. Overraskelsen var derfor stor da man startet med demontering og utskifting av skadede deler. Inne i veggene fant man at det var benyttet syv ulike konstruksjoner og materialer, og rent håndverksmessig var arbeidet ikke av beste kvalitet. I bakveggen og to tverrvegger var det benyttet prefabrikkert laftet plank, mens det i det meste av frontveggen var bindingsverk. Frontveggen var kanskje det mest spektakulære, her var det benyttet tømmer, stående plank, liggende plank samt et lite parti med tegl. Konklusjonen er at 1880-tallets byggmester prioriterte det som skulle være synlig og utførte det øvrige så rimelig som mulig.

Etter 4 år med restaurering regnes nå trebygningen som berget. Selv om mye er gjort på dugnad, er det meste av arbeidet utført av byggmester. Dette har vært mulig fordi prosjektet har fått støtte fra både det offentlige og flere fond og stiftelser. Utvendig tak med piper, yttervegger og mur er istandsatt. Alle vinduer og dører er restaurert. Innvendige kledninger er reparert og malt i tidsriktige farger. Også utvendig er det ny farge på huset. For mange er det nok uvant at

huset er malt lyst, etter flere år som rødmalt. Den eldste Smedstuen og gartneribygningen var oppført i sveitserstil, en stilart hvor husene ofte hadde en lys farge på panelet, mens de konstruktive detaljene var malt i mørke farger. Etter nøye skraping og analyse av fargelag, og ikke minst ved å se til historiske bilder og stil av både gartneriet og Smedstuvillaen, kom man fram til at lys beige var den opprinnelige fargen på gartneribygningen, med detaljer i grønt og brunt.

Restaureringsprosessen har bydd på mange diskusjoner. Når skulle man holde seg til den gamle, halvgode standarden, og når skulle man forbedre den? Og ved en forbedring, skal man benytte 1800-tallets eller vår tids teknologi? Hva skulle det bety for utførelsen at huset fra nå av skal brukes annerledes enn før? Konklusjonen ble blant annet at man ikke kunne beholde konglomeratet av konstruksjoner i frontveggen, men situasjonen før demontering er godt dokumentert med fotos og oppmåling.

Opprinnelig var taket trolig tekket med "beverhaler". Det

Gartneribygningen hadde opprinnelig ikke innlagt strøm. For å øke tilgjengeligheten til bygningen, har man valgt å legge inn strøm, men i gammel stil som kler bygningen.

Den originale støpejernsovn er dessverre forsvunnet, men en ny ovn, i tråd med branntaksten fra 1884, er restaurert og satt inn i gartnersvennens rom.

Prosjektgruppen som jobber med Smedstua kledd til historisk fest i gartnerbygningen sommeren 2015. De ønsker gjerne flere engasjerte medlemmer! Bak ser vi brønnhuset "Karis-tua". Fra venstre: Anders Bjørlykke, Eva Marie Hassel Iversen, Svein Rasmussen, Alexander Rauboti, Agnethe Jovall og Kristoffer Andersen

Illustrasjonen viser hvordan gartneribygningen kan bli komplett om man velger å gjenskape veksthuset i sør (Ill. Svein Rasmussen).

te er en type som er vanskelig å få tak i, og taket har derfor fått en ny type takstein, enkeltkrum teglstein, gjenbrukt fra andre bygninger. Den originale taksteinen er borte, og taket hadde et dårlig dekke av bølgeblikk da restaureringen startet. Taksteinen er lagt på dugnad og med en iherdig innsats fra foreningens Studentutvalg ble dette arbeidet ferdig i september 2015.

Smedstua i fremtiden

Enkelte oppgraderinger har vært nødvendig, men alt er gjort på bygningens premisser. Deler av bygningen er nå isolert, med tanke på en mer tilgjengelig bruk i fremtiden. Det er også satt inn en ny, gammel etasjeovn av en type som er i tråd med branntaksten fra 1884. Bygningen har dessuten innlagt strøm, med et tidsriktig snelleanlegg og gjenbrukte verkstedslamper fra samme tid. Det er foreløpig ikke innlagt vann og avløp,

men trolig får man en utvendig vannpost på plass i løpet av 2016.

Selv om huset nå kan regnes som berget, er det fremdeles mye som gjenstår. Innendørs gjenstår en del malearbeid, og i påvente av en avgjørelse med tanke på rekonstruksjon av veksthuset, er det foreløpig gjort lite med rom 4, "vinterhagen". Det hele avhenger av framtidig bruk, og selvsagt økonomiske midler.

Akkurat hva den gamle gartneribygningen vil romme i fremtiden, er enda uavklart, men prosjektgruppa jobber aktivt med dette spørsmålet. Det mangler ikke på idéer. Man har akkurat fått utvidet utearealet mot nord, og planen er å tilby parseller til folk som ønsker å dyrke egne grønnsaker eller planter. I motsetning til tilsvarende prosjekt andre steder i byen har vi her en egen bygning man kan søke ly inn i om uværet kommer. En annen mulighet er å tilby plass til blomsterutsalg. Med slike prosjekt videreføres også noe av bygningens opprinnelige funksjon inn i fremtiden.

Sommeren 2015 har det dessuten vært flere tilstelninger i huset, både foredrag og festligheter, og denne bruken viser at stedet har et stort potensial. Med et nytt veksthus kunne man fått på plass et anretningskjøkken og toalett, og på denne måten øke bruksområdet ytterligere. Det

Fagerheimsbukta er også en potensiell badeplass. Her ser vi familien Knudtzon i kano. De kjøpte Villa Smedstuen i 1912. Året er ca. 1925 da badebrygga fremdeles stod. Den lille jenta fremst i båten, Eleonore Knudtzon Strømsland bodde oppe i bakken like over gartneriet (sør for Sommerlyst) helt frem til hun døde i mai 2015, 96 år gammel. Bilde utlånt til Fortidsminneforeningen av Eleonore Strømsland.

er også aktuelt å tilrettelegge bukta for bading. En gang stod det en brygge her ute, om den ble gjenoppbygd, ville det være et flott tilskudd til området. Prosjektgruppa tar gjerne opp nye medlemmer og er svært åpen for innspill fra andre til hva Smedstua kan brukes til.

Prosjektet kan følges på Facebook, www.facebook.com/smedstua og på våre hjemmesider www.fortidsminneforeningen.no/dta.

Kilder og litteratur:

Byarkivet, byggesaksarkivet, (gnr 412, bnr 293), Jan Voigts v. 9-11.

Lysholm, Nicolai (1792) *Tanker hvorledes Sildfiskeriet med Tiden kunde blive mere betydelig og til langt større Nytte end hidindtil for den fiskende Almue her i Stiftet, anlediget ved et nu allerede paa Deflehavn anlagd Sildtrankogerie*. Trondhiem.

Pram, Christen (1804) *Justitsraad Prams Embedserklæring om Stadshauptmand Lysholms og Broders Fabrik Anlæg paa Lysholmsminde ved Throndhjem* [...].

SAT, Strinda og Selbu Sorenskriverembede, Realpantereregister Lade, 2A50.

Schmidt, Olaus (1925) "Fabrikkene Lysholmsminde", *Trondhjemske Samlinger, Ny række 3*, Trondhjems historiske forening.

Schmidt, Olaus Fabrikken "Lysholmsminde" i Devlehamn på Lade. I *Strinda bygdebok II*. Strinda bygdebokkomité, 1947.

Schmidt, Olaus (1958) "Smedstuen brente også i 1888", *Adresseavisen* 26.04.1958.

Strinda bygdebok I, Strinda bygdebokkomité, 1939.

Lystgårdene på Lade. En reise i Trondheim Arkadia. Redaktør Sissel Guttormsen. Ringve Museums skrifter VIII, Trondheim 2002.

Bratberg, Terje: *Trondheim byleksikon*. 2.utg, Kunnskapsforlaget, Oslo 2008.

www.strindahistorielag.no

Byantikvaren: Antikvarisk register for Trondheim: Smedstuen/ Lys-holmsminde 1,2,3.

Müller, Daniel Andreas Joakim: *Trädgårds-skötsel*. Stockholm: Bonnier 1848-1853.

Anderssen, Ingela: *Historiska växt-hus i Västmanlands län - en inventering*. 2004. *Historiska växthus i Södermanland län - en inventering*. 2004, *Historiska växthus i Uppsala län - en inventering*. 2004

Takk til Leif Maliks, Svein Rasmussen og Ingeborg Hjort for hjelp til artikkelen.

Bildene er utlånt av Fortidsminneforeningen når ikke annet er nevnt.

Merethe Skjelfjord Kristiansen, f. 1977, er cand.philol i kunsthistorie og daglig leder i Fortidsminneforeningen, Den trønderske avdeling.

Gartneriet har gjennomgått en stor forandring på de tre årene restaureringen har vart. På bildet i midten kommer de siste taksteinene på plass, på dugnad i september 2015. Sørveggen mot sjøen har fremdeles rødfargen i behold. Dette var innerveggen i veksthuset og man har valgt å la denne være, i påvente av en mulig rekonstruksjon av veksthuset. Gavlveggen mot Ladestien har lemmer, slik at man kan få lyset inn. Foto nederste bilde: Knut L. Vik.